

UNHA APROXIMACIÓN Á NEOLOXÍA EN GALEGO NO CAMPO DA INFORMÁTICA

SILVIA CARRIL CALDELAS

Todo intento de creación neolóxica leva implícitos numerosos factores que non só fan referencia ó proceso de creación en si mesmo senón tamén ás repercusións que vai ter no medio que o rodea. Así pois, cando asistimos á aparición dun termo, debemos ser conscientes de que dende ese momento a nova palabra vai pasar a formar parte dun determinado sistema conceptual que non aparece illado senón que, como no caso dos neónimos, está en relación cun sistema internacional de linguas especializadas. A partir deste intre o novo termo debe sufrir un proceso de adaptación e son os falantes os únicos que poden xulga-la validez do seu uso nesa linguaxe determinada. Por outra banda tamén é o proceso de normalización o que determinará a pervivencia dese termo na lingua. Ben é sabido que, canto maior é estabilidade dunha lingua e maior é o desenvolvemento da sociedade que fai uso dela, menos importancia cobra o intervencionismo dos organismos normalizadores. Non obstante, a situación de Galicia é totalmente a contraria. Debido ó proceso de modernización e desenvolvemento que atravesa o país é moi importante e necesaria a presenza duns organismo normalizador. Este organismo debe lograr non só a plena adaptación dos novos termos da sociedade galega, senón tamén certa unidade ou aproximación co resto das linguas xa que a neoloxía abrangue, ademais da creación neolóxica que poderíamos chamar “xeral”, a creación de novos termos para linguas de especialización. E son estas linguas as que están a cobrar maior pulo cada día debido á súa similitude en tódalas linguas a nivel internacional. Débese pois favorecer esta unidade para facilita-la comunicación entre os diferentes especialistas e evita-lo illamento lingüístico, pero tampouco debemos caer na tentación de aceptar sempre como válidos determinados termos só polo feito de que teñan unha validez universal. Isto pódenos levar á situación contraria, é dicir, a substituír ou adoptar automaticamente un termo estranxeiro, o que acabaría por empobrecer aínda máis unha lingua que xa de por si está bastante discriminada nos usos científicos.

Hai que atopar entón un punto medio entre estas dúas posicións aínda que dende logo vai se-lo uso o que finalmente teña a “última palabra”.

É neste punto onde os especialistas deben tomar parte no proceso xa que ó tratarse de linguas especializadas só eles poderán, en colaboración cos lingüistas, afirma-lo uso de cada termo específico.

No asentamento dos novos usos terminolóxicos tamén deben colabora-las autoridades lingüísticas. No momento que está a atravesala nación galega, a intervención destes organismos é primordial. Non obstante, é preciso propoñer unha serie de iniciativas que tamén teñan en conta factores sociolingüísticos e psicolingüísticos para lle ofrecer ó falante unha sensación de seguridade e estabilidade. En definitiva, cando falamos de creación neolóxica non debemos esquecer nos das particularidades de cada lingua, da súa conciencia nacional, da súa idiosincrasia e tampouco da súa situación lingüística e do marco conceptual no que se vai integrar ese novo termo.

No caso do vocabulario plurilingüe que estamos a estudar podemos atopar moitos aspectos de creación neolóxica en galego dignos de comentario.

O primeiro que queremos tratar son as diversas posibilidades de creación neolóxica por medio da derivación. Ó tratarse o galego e o español de dúas linguas románicas tan próximas atópanse unha serie de prefixos e sufixos que son iguais nas dúas linguas. Non obstante, estas semellanzas tórnanse diferentes cando observámo-lo índice de frecuencia de uso entre unhas e outras. Un exemplo deste tipo de derivación obsérvase no termo do inglés *computer* e a súa tradución ó galego e ó español. Podemos comprobar que mentres en español se opta por utilizar só o termo *ordenador* en galego hai dúas solucións: *computadora* e *ordenador*. No inglés podemos atopa-la dicotomía no étimo do termo entre *to compute* e *to calculate*. Por unha banda, considérase que *to calculate* fai referencia *to a more complex, difficult and lengthy mathematic process executed with precision and care*, mentres que, por outra banda, *to compute* fai referencia *to a simpler mathematic process especially arithmetical and with less abstruse and problematic quest*. Tanto se se utiliza un termo coma outro, ambos son derivados do calco semántico “computar”. En español o DRAE rexesta calquera dos dous termos, mentres que en galego non hai ningún tipo de regulamentación con respecto a isto.

Pero si hai, en efecto, normativa nas dúas linguas no referente ós derivados. Na actualidade prefírese utiliza-la forma *informática* (orixinaria do francés *informatique*) como substantivo. Non obstante para forma-los seus derivados utilízase a forma saxona *compute*. Así

pois atopamos que os sufixos máis rendibles para a formación de derivados son: *ado, al, ble, ción, ista, mento, teca, (t)ica*, cun índice de distribución diferente en cada lingua. En español o substantivo fórmase sobre a base do verbo en inglés: *computerizar / ización*, etc., mentres que en galego se considera que a formación correcta deste neoloxismo é sobre a forma adaptada *computadorizar* ou ben *informatizar*.

Neste caso en concreto resulta difícil rexeita-la forma *computador* e afirmar que é un calco do castelán. Persoalmente creo que se trata dunha creación neolóxica totalmente aceptable e dificilmente substituíble por outro termo calquera posto que xa está plenamente establecido na nosa lingua.

Coa palabra *format* atopamos un problema similar e diferente a un tempo. Nas tres linguas *format* ten unha raíz común do latín pero mentres no inglés derivou na creación dun verbo, no español e no galego tan só permaneceu como substantivo. Do mesmo xeito no inglés o seu significado experimentou unha especialización no campo da informática que aquí non ten equivalente. Isto pódese comprobar no DRAE, onde se define *formato* como “*el tamaño de un impreso expresado en relación con el número de hojas que contiene cada pliego e indicando la longitud y anchura de la plana*”. Na actualidade tanto o español coma o galego botaron man da creación neolóxica e ampliaron o significado deste termo chegando mesmo a crear un verbo *formatear*. Aínda que se fixeron outras propostas para substituír este termo (*dar formato a, prepara-la estructura de*), a realidade é que se aceptou definitivamente esta forma posto que ademais presenta o mesmo proceso de derivación que en *telefonar, filmar, linchar*, etc. Pola miña parte considero que a utilización deste termo é totalmente aceptable posto que ademais permite maior flexibilidade para crear derivados como por exemplo *de(s)formatear*.

Outros dous casos idénticos son os de *monitor* (etimol. *monēre*, ‘advise, warn’). En español e en galego non hai un verbo patronímico e créase mediante sufixos como *monitorizar / ción / eo*, etc. Aquí atopámonos diante dun anglicismo innecesario, facilmente substituíble por *visor*.

O mesmo acontece con *reset* (dispositivo que retorna o ordenador a unha situación inicial ou de partida). Neste caso estamos diante dun anglicismo naturalizado na fonomorfloxía e na semántica. Hai diferentes propostas para a tradución deste termo: *reposicionar, reinicializar, restablecer, restaurar, poñer a cero*. As dúas primeiras son anglicismos adaptados e a segunda delas ten características semánticas diferentes.

A miña proposta é a utilización do verbo “reiniciar” (sobre la base *re+iniciar*), que expresa perfectamente o proceso de “poñer a cero” o ordenador.

Unha situación semellante en certos aspectos a este anterior é a do termo *diskette*. Mentres que en español se propoñen diversas solucións para o *floppy disk* (*disco flexible, movable, diskette, disquete*) en galego non existe unha normativa sobre este termo. Na miña opinión non sería necesario en galego calcar este termo do inglés xa que témo-las palabras *disco* ou *disquiño*, que describe exactamente a estrutura formal deste elemento informático (composto dun disco xiratorio contido nunha tarxeta plástica). Poderíase argumentar, como de feito se fai en español, que é preciso conserva-la base inglesa xa que facilita a formación de derivados. Isto non é completamente certo xa que para designar, por exemplo, o lugar onde se introduce o disco podemos crea-la palabra *disqueira* (do mesmo xeito que de *chavella* se crea *chavelleira*).

Por outra banda, atopámonos co terreo da homonimia e da sinonimia. En canto á primeira é preciso reducila e en canto á sinonimia sería aconsellable eliminala. Ámbolos dous fenómenos lingüísticos poden provocar confusión no falante e dificulta-la súa capacidade de comprensión. Un exemplo da sinonimia atopámolo na palabra *field* ou *campo*. Sen embargo, eu penso que aquí utiliza-la mesma tradución é a solución máis rendible posto que ese termo xa ten asentado ese significado noutros campos de especialización como a electrónica, electricidade, lingüística, etc.

Onde podemos atopar un caso máis claro de homonimia é no termo *file*. En español danse dúas posibilidades de tradución (*archivo / fichero*) mentres que en galego só unha (*arquivo*). A palabra *fichero* pode significar tanto un *conxunto de información relacionada entre si que recibe un único nome que pode ser modificado* como tamén *dispositivo físico de acceso directo no que se almacenan os datos*.

Por outra banda o termo *arquivo* posúe un paradigma derivativo máis completo para a creación dun verbo: *arquivar* e non *fichar*.

Así pois, penso que a mellor solución é a que se nos dá aquí para o galego posto que é máis rendible cá do español. Sen embargo, a segunda tampouco me parece incorrecta ata o extremo de que resulte condenable xa que vén recuperando un termo preexistente na lingua cun significado moi próximo. Neste sentido poderíase dicir que o español resulta máis rico e menos restrictivo có galego a pesar de que debido á dobre designación pode provocar incerteza nos usuarios. Esta solución no galego non é válida porque acentuaría aínda máis esa incerteza ó tratarse dunha lingua en proceso de consolidación.

A modo de resumo e en relación cos termos aquí estudiados, debo dicir que, unha vez estudiados estes termos nas tres linguas, o que se pode observar en xeral na tradución ó galego é que os autores, tanto anónimos coma non, se limitaron a calcar facendo unha simple adaptación fonética dos termos en inglés, sen achegar ningún tipo de investigación nin etimolóxica nin semántica ás súas solucións. Resulta comprensible por outra banda que en determinados casos non se puidese atopar unha mellor solución posto que algúns termos están xa fortemente implantados e ademais o proceso de investigación e creación neolóxica, que xa é de por si bastante complexo, aínda está máis agravado polo feito de que a maior parte das linguas de especialización aínda non están totalmente asentadas no noso país.

Así pois, eu proporía un estudio e unha investigación máis profunda deste léxico especializado para podermos achegar algunhas solucións próximas á nosa lingua sen ter que caer continuamente en calcos e adaptacións do inglés.

Referencias bibliográficas

- Aguado de Cea, Guadalupe (1994): *Diccionario comentado de terminología informática*. Paraninfo, Madrid.
- Álvarez, Rosario et al. (1991): *Gramática galega*. Galaxia, Vigo.
- Freedman, Alan (1993): *Diccionario de computación*. 5ª ed., MacGraw-Hill, Madrid.
- Instituto da Lingua Galega - Real Academia Galega (1989): *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*. Instituto da Lingua Galega - Real Academia Galega, [Santiago].
- Mendizábal Allende, Blanca (1984): *Diccionario de informática*. Oxford University Press, Oxford.
- Moliner, María (1988): *Diccionario de uso del español*. Gredos, Madrid.
- Quirk, R. e Greenbaum, S. (1989): *A University grammar of English*. Longman, London.
- Real Academia Española (1992): *Diccionario de la lengua española*. 21ª ed., Real Academia Española, Madrid.
- Vaquero Sánchez, Antonio e Joganés Aguilar, Luis (1993): *Informática, glosario de términos y siglas, Diccionario inglés-español / español-inglés*. McGraw-Hill, Madrid.
- VV.AA. (1990): *Diccionario Xerais castelán-galego*. Xerais, Vigo.
- VV.AA. (1990): *Diccionario de dúbidas da lingua galega*. Xerais, Vigo.

- VV.AA. (1992): *Collins Cobuild*. Collins Publishers, London.
- VV.AA. (1993): *Computer dictionary (The comprehensive standard for business, school, library and home)*. 2ª ed., Microsoft Press, Redmond, WA.
- VV.AA. (1993): *Diccionario Xerais da lingua*. Xerais, Vigo.
- VV.AA. (1993): *Collina diccionario de inglés*. 4ª ed., Grijalbo, Barcelona.